

Nederland moet zich in de EU uitspreken tegen juridische intimidatie van media en kritische ngo's

Uitingsvrijheid De EU gaat optreden tegen processen om kritische media de mond te snoeren. Maar niet streng genoeg, betoogt *Flora Schulte Nordholt* namens de [Nederlandse Werkgroep SLAPPs](#).

Toen een bezorgde inwoner van een klein dorpje in West-Vlaanderen eerder dit jaar samen met andere bewoners de overlast – onder andere door geur, het risico op stofexplosie en de uitstoot van fijne stof – van een veevoederbedrijf in hun dorp aanklaagde, had hij nooit verwacht verstrengeld te raken in een rechtszaak door het bedrijf dat hem [de mond probeert te snoeren](#).

Flora Schulte Nordholt is beleidsadviseur van Free Press Unlimited en schrijft dit namens de [Nederlandse Werkgroep SLAPPs](#).

Hetzelfde geldt voor KRIK, een Servische onderzoeksjournalistieke redactie, die een paar weken geleden hun elfde dagvaarding voor een proces ontving naar aanleiding van een onderzoek naar de Servische zakenman Nikola Petrović, die nauwe banden heeft met president Aleksander Vučić en betrokken is bij internationale [drugshandel](#). Of de bekroonde Schotse klimaatactivist Don Staniford die in 2021 door Schotlands grootste zalmproducent voor de zoveelste keer voor rechter werd gesleept nadat deze misstanden over de visindustrie aan het licht bracht, bijvoorbeeld door het publiceren van undercover [video's](#).

Machtige actoren

Deze vormen van juridische intimidatie komen steeds vaker voor en worden *strategic lawsuits against public participation* (ook wel 'SLAPPs') genoemd. SLAPPs worden vaak ingesteld door rijke en machtige actoren en zijn ongegronde rechtszaken tegen journalisten, mensenrechtenverdedigers en maatschappelijke organisaties, met als voornaamste doel hen te intimideren, onder druk te zetten en tot zelfcensuur te dwingen. Niet alleen zijn SLAPPs zeer tijd- en geldrovend, maar ze hebben ook een afschrikwekkende werking waardoor de vrijheid van meningsuiting in het geding is: critici en activisten denken wel twee keer na voordat ze zich over bepaalde onderwerpen uitspreken. Daarnaast hebben SLAPPs ook een negatief effect op de mentale gezondheid van slachtoffers, in de vorm van ernstige stress, angst en slapeloosheid.

SLAPPs nemen wereldwijd toe, zo ook in Europa. [Onderzoek van de Coalition Against SLAPPs in Europe](#) (CASE) heeft over de afgelopen tien jaar 570 SLAPPs in dit werelddeel in kaart gebracht. Die bracht een forse stijging vanaf 2017 aan het licht.

Maar ook dichterbij huis is juridische intimidatie van journalisten een reële dreiging. [Recent onderzoek van de Nederlandse Vereniging van Journalisten \(NVJ\)](#) laat zien dat 1 op de 10 van de ondervraagde journalisten (858 in totaal) met een juridische aanklacht of vervolging te maken heeft gehad vanwege zijn of haar werk als journalist. De helft van de ondervraagden heeft ten minste één keer een brief ontvangen naar aanleiding van een publicatie waarin met juridische stappen werd gedreigd.

Daarom publiceerde de Europese Commissie vorig jaar april een voorstel voor een anti-SLAPP richtlijn, die symbolisch ‘Daphne’s Law’ wordt genoemd naar het bekendste doelwit van SLAPPs: de Maltese journaliste Daphne Caruana Galizia, die in 2017 werd vermoord en tegen wie op dat moment door haar tegenstanders 47 smaad- en lasterzaken waren aangespannen. Tot op de dag van vandaag is haar familie nog altijd verstrengeld in een deel van deze rechtszaken.

Een Europese aanpak is hard nodig. Daders van SLAPPs kiezen doorgaans het voor hen meest gunstige rechtssysteem om te procederen, bijvoorbeeld waar de gedaagde vanaf moment één hoge kosten moet maken, of waar torenhoge schadevergoedingen of zeer bewerkelijke en langdurige procedures dreigen. Dit fenomeen wordt ook wel ‘forumshopping’ of ‘smaadtoerisme’ genoemd.

In eerste instantie getuigde de Europese aanpak van grote maar gerechtvaardigde ambities. Het voorstel zoals door de Europese Commissie in april 2022 gepresenteerd bevat sterke waarborgen om tegen SLAPPs te beschermen. Echter, in maart 2023 lekte tijdens de onderhandelingen over het wetsvoorstel tussen Europese lidstaten een compromisvoorstel uit dat daar qua ambitie lijnrecht tegenover staat.

Eerst getuigde de Europese aanpak van grote ambities maar die zijn afgezwakt

Doordat belangrijke waarborgen zijn verwijderd of afgezwakt is de werkingssfeer van de richtlijn aanzienlijk verkleind. Hierdoor zou deze in de huidige vorm maar tegen 10 procent van de 570 door CASE gedocumenteerde zaken bescherming hebben geboden. Van de initiële waarborgen blijft dus maar weinig over. Het is moeilijk in te zien hoe deze richtlijn nog een wezenlijke bescherming zal bieden tegen SLAPPs in Europa.

Ranglijst

Nederland scoort over het algemeen niet hoog op de ranglijst van populaire SLAPPs-oorden. In tegenstelling tot landen als Malta, het Verenigd Koninkrijk en Italië, heeft het Nederlandse rechtssysteem enige procedurele waarborgen – al zijn ook hier verbeteringen denkbaar – en relatief lage proceskosten.

Toch zou het te kortzichtig zijn om alleen naar de situatie in Nederland te kijken. Dit beschermt Nederlandse journalisten immers niet tegen vervolging in andere Europese landen. En het belang van internationale bescherming tegen SLAPPs gaat verder dan alleen het nationale belang van Nederland -- al zien we dat de juridische dreiging tegen journalisten ook hier toeneemt. En ook het wereldwijde effect mag niet worden onderschat: Europese wet- en regelgeving heeft het zogeheten 'Brussels-effect' en zal op den duur ook zijn vruchten afwerpen in andere landen in de wereld.

Daarom is er een belangrijke rol voor Nederland weggelegd om zich hard en duidelijk uit te spreken tegen dit afgezwakte compromis. Donderdag 25 mei debatteert de Tweede Kamer met minister Wopke Hoekstra (Buitenlandse Zaken, CDA) en minister-president Mark Rutte (VVD) over de Nederlandse inzet in de Europese Unie. Voor Nederland als internationale voorvechter van de vrijheid van meningsuiting lijkt ons dit een duidelijk streven tijdens de huidige onderhandelingen in Brussel.